

פרשת משפטים

שבת שולחן ערוך

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כ"א, א')

ופרש"י: "ואלה המשפטים - כל מקום שנא' 'אלה' - פסל את הראשונים, 'ואלה' - מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני - אף אלו מסיני".

הנה לכאורה יש להקשות, איזה חידוש יש בכך שפרשת משפטים נאמרה מסיני? הלא כל התורה כולה, על כל פרטיה ודקדוקיה - נאמרה מסיני, ומדוע תהיה פרשה זו יוצאת מן הכלל?

ונראה לומר, על פי מה שפירש רבינו עובדיה מברטנורא בתחילת מסכת 'אבות' על המשנה הפותחת במילים: "משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה", ורק לאחר מכן מתחילה לעסוק בעניני המוסר בהם עוסקת המסכת כולה.

שכן לכאורה יש להקשות, מדוע לא פתחה המסכת מיד בנושאים בהם היא מבקשת לעסוק, כמו כל המסכתות האחרות הפותחות מיד בנושא המרכזי בו הן עוסקות? לשם מה נחוצה ההקדמה הזו בדבר שושלת מסירת התורה מדור לדור, מאז ימות משה רבינו ועד לימות התנאים מחברי המשנה?

את השאלה הזאת - שואל גם הרע"ב, והוא מסביר כך: "אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירושי מצוה ממצוות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומידות, וחכמי אומות העולם גם כן חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חברו - לפיכך התחיל התנא במסכת זו: 'משה קיבל תורה מסיני', לומר לך שהמידות והמוסרים שבזו המסכת - לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני".

הרי לנו, כי חשוב לערוך את ההבחנה הברורה בין הנימוסים וההנהגות של אומות העולם - לבין הנימוסים וההנהגות אשר אנו נצטוינו בהם מתוקף היותנו בניו של מקום, זרע אברהם אוהבו אשר קיבלו את תורתו בעמדם לפני הר סיני! לתורה הקדושה חשוב להדגיש, כי 'נימוסינו' והנהגותינו - אינם כנימוסיהם של האומות, אלא ניתנו לנו מסיני מפי הגבורה, בכדי להסיר כל ספק ולמנוע כל טעות!

בין אדם לחבירו

ואתה המשפטים אשר תשים לפניהם (כ"א, א)

ופרש"י: "ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מוכה? לומר לך שהשנים נהדרין אבל המוכה".

לכאורה נראה להוסיף טעם נוסף מלבד הטעם שהזכיר רש"י, והוא על פי מה שכתב רש"י על הפסוק המסיים את הפרשה הקודמת (כ', כ"ג): "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", ופרש"י: "אשר לא תגלה ערותך - שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך. ואע"פ שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב: 'ועשה להם מכנסי בד', מכל מקום, הרחבת הפסיעות - קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון. והרי דברים קל וחומר: ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון - אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבידך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו - על אחת כמה וכמה!".

הרי לנו, כי הפרשה הקודמת מסיימת בהלכה אשר יש בה כדי ללמדנו על גודל חובת הזהירות בכבודו של הזולת, נושא אשר לינו חלק בולט בהלכות שבין אדם לחבירו; מעתה, ברור כי אך מתאים היה להמשיך מכאן ואילך ולעסוק בשאר ההלכות שבין אדם לחבירו, כהמשך לנקודה שרמזה לנו התורה בסוף הפרשה הקודמת!

וכאן נדגיש, כי פרשתנו - פותחת דוקא בפרשת 'עבד עברי', כאשר על פי האמור יבוארו הדברים הפלא ופלא. שכן כידוע, על האדון אשר קנה לו עבד עברי - מוטלת חובה גדולה לשמור על כבודו של עבדו ולזאוג לטובתו! מעתה, לאחר שרמזה התורה בפרשה הקודמת על חובת השמירה על כבודו של החבר - היא ממשיכה בפרשתנו ומלמדת כי לא רק על כבודו של החבר השווה במעמדו מחוייב האדם לשמור, אלא אפילו על כבודו של עבדו העומד לכאורה במדרגה פחותה משלו - מחוייב הוא לשמור מכל משמר!

עוד נראה לומר בדרך נוספת, כי התורה מבקשת לרמוז לדיינים המופקדים עם המשפטים, שעליהם לנהוג בדיוק כפי שנוהג המזבח בו עסקה התורה זה עתה... כשם שהמזבח אינו מבדיל בין קרבן העני לקרבן העשיר, ואת כולם הוא מחשיב ומעלה לרצון - כך גם הדיינים צריכים לנהוג באותה מידה כלפי העני וכלפי העשיר,

ומעתה נראה, כי זו הסיבה להדגשה המיוחדת שמדגיש לנו רש"י, כי חוקי התורה המפורשים בפרשתנו - ניתנו לנו מסיני, בכדי שלא יקום מאן דהו וינסה לטעון כי חוקים אלו שהם ממוניים ביסודם - הינם מעין חוקי הגויים אשר בדו מליבם... אין אלו חוקים כחוקי בשר ודם המשתנים ממקום למקום, ממדינה למדינה ומזמן לזמן, אלא חוקים מרוממים ונעלים אשר נקבעו בסיני על ידי מלך מלכי המלכים הקב"ה!

רש"י מבקש להבהיר ולהדגיש למען הסר ספק, כי את כל החוקים והמשפטים שבפרשתנו - לא בדה משה רבינו מליבו, בתורת כללים וסדרים מדיניים ראויים שיאפשרו חיי שלום ואחוה בין בני ישראל, אלא קיבל אותם מסיני - מפי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו!

לפיכך, מאחר והכללים והחוקים הללו לא נקבעו על פי צורך הזור - ברור שלא ניתן לשנותם ברבות הימים ולהתאימם לרוח התקופה, אלא הם שרירים וקיימים לנצח - כשם שנותן התורה, מלך מלכי המלכים - קיים לעד ולנצח נצחים!

ואגב, זה המקום להזכיר, כי בעיר קניזסברג - היו קוראים לשבת פרשת משפטים: 'שבת שולחן ערוך', על פי דברי רש"י על הפסוק דנן, שכתב: "אשר תשים לפניהם - אמר לו הקב"ה למשה: לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתאה סדורה בפניהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו!". לכן נאמר: 'אשר תשים לפניהם' - כשולחן ערוך ומוכן לאכול לפני האדם".

כמו כן, בפרשת משפטים - מפורטים רוב עיקרי הדינים וההלכות של דיני ממונות, ההלכות המפורשות ומפורטות בשולחן ערוך, ועל כן ראויה השבת בה נקראת פרשה זו - להקרא בשם: 'שבת שולחן ערוך', שכן היא כשולחן-ערוך לדיני ממונות...

ואמנם, באותה שבת - נהוג היה בקניזסברג שרב העיר נושא דרשה בבית הכנסת כמו בשבת הגדול, ובשבת שובה, כאשר בדרשה זו הוא היה מעורר את הבריות להתחזק בדקדוק ההלכה והמצוות, ולהקפיד על שמירת כל חלקי השולחן ערוך לפרטיו - ובפרט על שמירת הלכות 'חושן משפט', הלא הן ההלכות הנוגעות לדיני ממונות ואשר בהן עוסקת פרשתנו בעיקר.

מבלי כל התהגה של איפה ואיפה חלילה, כפי שמוזכר במופיש בהמשך הפרשה (כ"ג, ג. ו'): "ודל לא תהדר בריבוי" ו"לא תטה משפט אביוך בריבוי"!

מה בין רפואתו של מקום לרפואת כשר ודם

אם יקום והתהלך בחייו על משענתו ונקח הפכה רק שגתו יתן
 ורפא ורפא (כ"א, י"ט)

ובגמרא (ברכות דף ס, ע"א): "תני רבי יצחק: ירפא
 ירפא - מכאן שניתנה רשות לרפא לרפאות".

הנה לכאורה יש לבאר, מדוע באשר לרשות שניתנה לרפא בשר ודם לרפא - כופלת התורה וכותבת: 'ורפא ירפא', בעוד לגבי רפואה שמרפא הקב"ה את האדם - היא אינה כופלת, וכפי שמצינו בפרשת בשלח (שמות ט"ו, כ"ז): "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך"? [ועיין מהרש"א בברכות שם].
 ונראה לבאר, על פי מעשה שהיה לפני שנים רבות, כאשר בני - הגאון רבי אהרן דוד שליט"א - היה תינוק בן שלשה חודשים, והיה מאושפז בבית החולים בעקבות דלקת ראות חריפה בשתי הריאות. באותם ימים - טרם ידועה היתה האנטיביוטיקה אשר כיום מסייעת בריפוי מוחלט וקל של דלקות מעין אלו, ומחלה מעין זו בה לקה בני - הביאתו עד שערי מות, עד - וכמעט עד ככלל.

בשלב מסוים, כאשר הגיעה המחלה לשיאה, קראו לי הרופאים באמצע הלילה, והבהירו כי קצרה יום מהושיע. "עשינו כל שבכולנו, אך מבחינה רפואית - נראה כי אפסו הסיכויים להציל את הילד!" - הם אמרו לי, ואמנם, לא היה צורך בדבריהם... די היה במבט קל בפניו של הילד - בכדי להבין את המצב לאשורו...
 הוא היה נראה ממש כמו אחד שלא מעלמא הדין...

אכן, הרופאים עדיין לא אמרו נואש. הם סיפרו לי, כי לאחרונה גילו במחקרים חדשים תרופה בשם 'פנצילין' - אשר הנה לא אחרת מאשר האנטיביוטיקה המוכרת לכל כיום, אולם הוסיפו והבהירו כי תרופה זו נמצאת בשלבי ניסיון ראשוניים, עדיין לא ברור לחלוטין האם אמנם היא מסייעת - או גורמת לנזקים חמורים יותר, ולכן טרם נתקבל ממשרד הבריאות אישור להשתמש בה.

הרופאים הציגו בפני את שתי האפשרויות: ניתן להמנע מהסיכון - אך לוותר על הסיכוי, ובמקרה זה למיטב הבנתם שעותיו של הילד ספורות, ומאידיך, ניתן

לקחת את הסיכון ולטפל בילד באמצעות 'פנצילין' - אולם במקרה זה הסיכונים ותופעות הלוואי חייבים להיות ברורים מראש, ועלי אף לחתום על כך שאני מקבל על עצמי אחריות מלאה על תוצאות הטיפול.

כאשר שמעתי את דברי הרופאים, שקלתי היטב את שני הצדדים, ולאחר שהתפללתי לרופא כל בשר שיתקן אותי בעצה טובה - חתמתי ואישרתי להם לתת ליילד את התרופה האמורה. בדור היה לי, על פי מצבו הנוכחי של הילד, כי להפסיד - כבר אין כל כך אפשרות, ולפיכך בודאי ראוי לעשות כל השתדלות אשר יכולה לסייע.

ואמנם, בחסדי שמים הטיפול הצליח לשנות את המצב מהקצה אל הקצה. בתוך מספר שעות כבר ניכרה הטבה במצבו של הילד, ולאחר מספר ימים הוא הבריא לחלוטין מבלי שהמחלה תותיר בו כל עקבות.

ובכן, מאותו מעשה למדתי, כי לפעמים ישנן רפואות של בשר ודם, אשר אמנם יכולות להועיל באופן משמעותי - אולם במקביל הן עלולות גם לגרום נזק בל יושוע, נזק אשר יעורר את הצורך ברפואה נוספת בכדי לספל בו... לפעמים התרופה מועילה לאיבר אחד - אולם מזיקה לאחר, ולפעמים - כמו במקרה של ניתוח - אמנם ניתן להציל חיים, אולם עדיין יש צורך ברפואה לנזקים שנגרמו בהכרח על ידי הניתוח עצמו...

מכל מקום נמצא, כי רפואת בשר ודם - אינה מוחלטת. היא אמנם מועילה ומרפאה, אולם בעקבותיה - יש צורך ברפואה נוספת. זה שנרמז בפסוק: 'ורפא ירפא', והיינו שרפואת בשר ודם הינה כוז המזיקה רפואה ועוד רפואה בעקבותיה...

לעומת זאת, רפואה שנושלת על ידי בורא העולם לבדו, מבלי התערבות של בשר ודם - הרי היא שונה בתכלית... רפואה שכזו - הרי היא רפואה שלמה, ואין צורך בכל רפואה אחרת זולתה! לפיכך, באשר לרפואתו של בורא העולם - לא כסלה התורה אלא כתבה: אני ה' רופאך, שכן רפואתו של הקב"ה הינה מיידית, מוחלטת וחד משמעית!

ועל דרך זו, ניתן לבאר גם את אשר אנו אומרים שלש פעמים בכל יום בתפילת שמונה עשרה: "רפאנו ה' - ורפא". שכן לכאורה, לשם מה נחוצה הכפילות? מדוע לא היה די אילו היינו אומרים: "רפאנו ה'" - ותו לא?

אולם על פי האמור - יבוארו הדברים הפלא ופלא. שכן אנו מבקשים מהקדוש ברוך שירפא אותנו הוא בעצמו, ולא על ידי שליח בשר ודם, שכן אם רפואתנו תהיה על ידו - היא תהיה ממילא מושלמת... רפאנו ה' - ואזי נרפא באופן גמור ומוחלט, מבלי שיהיה לנו צורך בכל רפואה אחרת, וכפי שאנו ממשיכים ואומרים: "רפואה שלמה לכל מכותינו!"

חסד בשלימות

אם כִּסֵּף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה לֹא תְשִׁימוֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ (כ"ב, כ"ד)

ופרש"י: "אם כסף תלוה את עמי - רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות - חוץ מג', וזה אחד מהן."

לכאורה עלינו לבאר, אם אמנם מצות ההלוואה הינה חובה גמורה, מדוע כתבתה תורה בלשון 'אם' - שהיא לשון המשמשת בדרך כלל בעניני 'רשות'? מדוע צריכים היו להיות חריגים בכלל הזה - המלמד כי כל מקום בו נאמרה לשון 'אם' הרי שמדובר בדבר הרשות?

על שאלה זו - כבר עמד ה'כתב-סופר', ותירץ כי בכוונה תחילה כתבה התורה את החיוב הזה בלשון 'רשות', בכדי ללמדנו מהו האופן הנכון ליתן צדקה.

שכן אם יבוא עני אל רעהו ויבקש ממנו הלוואה, ואילו זה האחרון יחמיץ לו פנים אך לבסוף יתן לו את מבוקשו תוך שהוא משדר בכל פעולה מפעולותיו כי היה מעדיף להמנע מכך אלמלא שחייבתו תורה - בודאי לא תתקיים בכך מצוות התורה בהידור... בודאי לא זה רצון התורה!

התורה מבקשת, שאנו נלוה לעני מממוננו - בשמחה, כאשר אנו מעניקים לו את ההרגשה כי אנו שמחים להלוות לו, ואיננו עושים זאת מחמת החובה המוטלת עלינו - אלא מחמת שאנו רואים זאת כזכות לעצמנו לסייע לו בשעת דחקו!

וכאן עלינו לציין, כי אף שחידושו של ה'כתב-סופר' מתייחס למצות הלוואה, מכל מקום ברור כי הוא הדין והוא הדבר באשר לשאר המצוות המרכיבות את חובת החסד בין איש לרעהו!

בכל מעשה חסד שאנו עושים, בכל מצוה שבין אדם לחבירו, בכל פעולת הטבה כלפי הזולת - עלינו להתבונן ולדאוג להעניק את ההרגשה הנעימה, את התחושה